

МОРОЗЮК

УДК 332 (1-22)

Наталія Володимирівна

кандидат економічних наук,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ САМОДОСТАТНІХ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MODEL OF SELF- SUFFICIENT RURAL COMMUNITIES

Стаття присвячена проблемам самодостатності сільських територіальних громад. Досліджено складові частини сільських територій як складних систем, з яких виділено ті, які потребують першочергових трансформацій. Побудовано організаційно-економічну модель самодостатньої сільської громади. Запропоновано стратегічні напрями розвитку основних сфер сільських громад, які сприятимуть формуванню їх самодостатності.

Статья посвящена проблемам самодостаточности сельских территориальных общин. Исследованы составные части сельских территорий как сложных систем, из которых выделены те, которые требуют первоочередных трансформаций. Разработана организационно-экономическая модель самодостаточной сельской общины. Предложены стратегические направления развития основных сфер сельских общин, которые будут способствовать формированию их самодостаточности.

This article is devoted to problems of self-sufficiency of rural territorial communities. It is investigated components of rural territories as difficult systems from which what demand prime transformations are allocated. It is constructed organizational and economic model of a self-sufficient rural community. The strategic directions of development of the main spheres of rural communities which will promote formation of their self-sufficiency are offered.

Ключові слова: сільські території, територіальна громада, самодостатність

Ключевые слова: сельские территории, территориальная община, самодостаточность

Keywords: rural territories, territorial community, self-sufficiency

ВСТУП

Концепція сталого розвитку, відображена у міжнародних нормативно-правових актах, декларує лише загальні принципи та ідеї. Повноваження щодо її втілення у життя покладені на окремі держави та їх адміністративно-територіальні одиниці, кожна з яких зобов'язалася розробити відповідний механізм реалізації з урахування власних природно-кліматичних, економічних та соціальних особливостей. Таким чином, набір складових елементів системи забезпечення сталого розвитку є універсальним для всіх територіальних утворень світу, тоді як зовнішній прояв та внутрішнє наповнення суттєво відрізняється залежно від регіону.

Особливості формування системи забезпечення сталого розвитку сільських територій України, внутрішній зміст та зовнішня форма її складових, багато в чому залежить від домінуючого у науці та практиці управління на сучасному етапі тлумачення поняття «сільські території».

МЕТА РОБОТИ полягає у розробити організаційно-економічну модель самодостатніх сільських громад.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В основу дослідження покладено системно-структурний аналіз та діалектичний метод наукового

пізнання. Для реалізації поставлених завдань застосовувалися такі методи дослідження: абстрактно-логічного моделювання, системного аналізу, порівняння та інші загальноприйняті наукові методи дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Термін «сільські території» увійшов у науковий обіг відносно недавно – у кінці ХХ ст. До того його аналогом або заміником були сільське господарство як галузь економічної діяльності, село як тип поселення, селяни як сільська спільнота. Відповідно формувався організаційно-економічний механізм розвитку сільської місцевості. Всі проблеми сільських територіальних утворень вирішувались засобами і механізмами аграрної політики, а село розглядалось крізь призму продовольчого забезпечення країни.

Зміна функцій сільських населених пунктів та поглиблення процесу її деградації стало поштовхом до пошуку нових дослідницьких підходів, в межах яких село, сільське господарство і селянство розглядалися б у їх нерозривній єдності. Поступово у наукових колах зародилась концепція сільського розвитку як основа державної політики. Нині сільські території розглядаються, з одного боку, як один із об'єктів аграрної політики держави, з іншого, як самостійний напрям регулювання.

Сучасні тлумаченні поняття «сільські території» можна віднести або до територіального, або системного підходу. Відповідно до першого сільські території розглядаються як певний простір, в якому розташовані різноманітні об'єкти – від природних до створених людиною (інфраструктура, поселення тощо). Другий підхід акцентує увагу на тому, що сільські території, насамперед, складні багатофункціональні системи. Ці підходи не взаємовиключають одне одного і на практиці можуть використовуватися обидва. Так, територіальний підхід набув поширення у землеустрої, плануванні населених пунктів, географії, а системний в державному управлінні, соціальних та економічних науках.

Відповідно до мети та завдань нашого дослідження ми під сільськими територіями розуміємо складну і багатофункціональну систему, що поєднує економічну, соціальну та управлінську складові, яка, використовуючи природні ресурси, має на меті створення сприятливих умов життєдіяльності сільського населення. До їх структури нами відносимо економічну (виробнича сфера, сфера обміну та розподілу, сфера споживання), соціальну (населення, поселенська мережа, рівень життя населення та соціальна інфраструктура), природну (земля, лісові, водні ресурси, атмосфера, тваринний та рослинний світ, корисні копалини, географічне розташування території) та управлінську складові (суб'єкти – органи місцевого самоврядування, державної влади, громадські організації тощо; об'єкт; управлінські відносини).

Системний підхід передбачає збалансований та гармонійний розвиток всіх складових елементів сільських територій. Виходячи з цього, в основу системи забезпечення сталого розвитку сільських територіальних утворень повинне бути покладене взаємоузгодження економічних, соціальних та екологічних аспектів, яке б сприяло формуванню суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, моральних та етичних норм, безпечного навколишнього середовища.

Забезпечити збалансовану взаємодію основних сфер сільської громади, а також високий рівень її власної внутрішньої інтеграції, можна за умови формування їх самодостатності, під якою ми розуміємо здатність територіальних систем власною діяльністю створювати і відтворювати необхідні соціально-економічні умови для задоволення потреб населення шляхом активізації внутрішніх резервів сільських територій. Виходячи з цього нами визначено особливості формування та функціонування основних структурних елементів самодостатніх сільських громад:

- виробнича сфера, яка представлена не лише виробниками сільськогосподарської продукції, але несільськогосподарськими видами діяльності. Організаційно-правові форми здійснення господарської діяльності можуть бути різноманітними від малих підприємств до великих агрохолдингів, при цьому високий рівень їх соціально-економічної ефективності досягається врегулювання їх діяльності;

- виробнича інфраструктура, представлена такими системами: збуту (кооперативи, приймальні

пункти та ін.), фінансово-кредитною (кредитні спілки, які б діяли на території громади або селянські банки), матеріально-технічного постачання та обслуговування суб'єктів господарювання та жителів громади; а також автомобільними шляхами та транспортним сполученням; інформаційно-комунікаційною мережею (від традиційної пошти, до новітніх засобів зв'язку);

- соціальна інфраструктура включає життєво необхідний перелік об'єктів, до якого повинні обов'язково входити заклад охорони здоров'я, освіти та культури, торгівлі та побутового обслуговування, житлово-комунальне господарство, регулярне пасажирське сполучення з іншими населеними пунктами, різноманітні види зв'язку;

- управління, оптимальна структура цієї системи на місцевому рівні повинна мати «координуючий центр» в межах територіальної соціально-економічної системи, а не зовні. Функції такого центру в розвинених країнах світу виконують органи місцевого самоврядування, а не райдержадміністрації як нині в Україні.

На основі вищезaproнованих тлумачень «сільської території» та «самодостатності сільських громад», визначення переліку та особливостей їх складових елементів, запропоновано організаційно-економічну модель самодостатньої сільської громади (рис. 1). Дана модель є досить спрощеною, оскільки зосереджує увагу тільки, на тих елементах, які потребують першочергових трансформацій.

Принципова відмінність полягає у характері взаємодії внутрішніх структурних елементів громади між собою та із зовнішнім середовищем. Так, територіальні громади як відкриті системи, залучають різноманітні ресурси (людські, фінансові, природні тощо), за допомогою соціально-економічного механізму перетворюючи їх на товари та послуги, які згодом реалізує за своїми межами. За існуючих умов ресурси надходять до сільської системи ззовні, причому просторово можуть знаходитися на її території. Прикладом є земля за межами сільських населених пунктів, яка знаходиться у розпорядженні районних органів влади. Самодостатня громада має змогу більшість ресурсів відтворювати самостійно: людські, фінансові та ін.

Самодостатня громада реалізує саме готові товари та послуги, а не тільки сільськогосподарську продукцію та сировину, оскільки її економічна система є повноцінною: крім виробничої сфери аграрного спрямування, розвинені несільськогосподарські види діяльності, виробнича інфраструктура, сфера споживання.

Внутрішні відносини в самодостатніх суспільних системах передбачають наявність сполучної ланки, якогось інтересу, цілі, направленою на задоволення потреб всіх їх учасників. Для цього необхідне формування відповідної «платформи». Така спільна платформа в сільських територіальних системах може базуватися на чітко регламентованих правових та моральних нормах. Перші вимагають побудови чіткої системи контролю за їх дотриманням, другі соціального механізму формування необхідних соціальних установок людини.

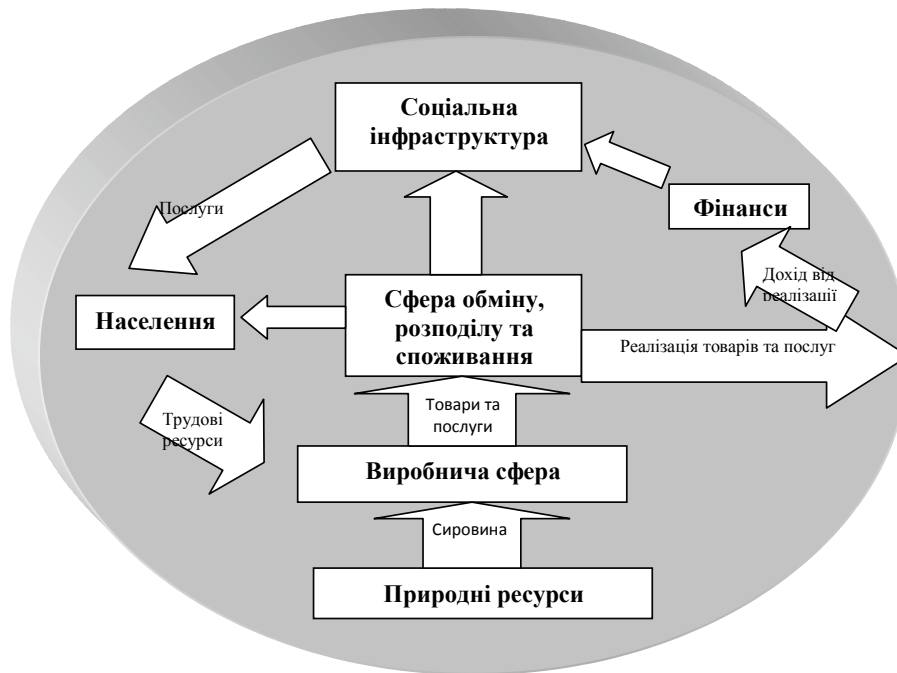

Рис. 1. Організаційно-економічна модель самодостатньої сільської громади [розроблено автором]

На основі проведеного нами прогнозу розвитку основних елементів сільських громад, нами оцінено негативні тенденції для кожної з них та запропоновано шляхи їх подолання (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегічні напрями розвитку основних сфер сільських громад, які сприятимуть формуванню їх самодостатності [розроблено автором]

Елемент	Негативні тенденції	Шляхи подолання
Економічна система та природно-ресурсний потенціал	В сільському господарстві процеси укрупнення аграрних підприємств призводять до нерационального використання природно-ресурсного потенціалу Відсутність системи збуту	Розвивати мале підприємництво в несільськогосподарських видах діяльності та врегулювати діяльність нових організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі, зокрема великих інтегрованих формувань. Розвиток виробничої інфраструктури
Соціальна сфера	Скорочення мережі об'єктів соціальної інфраструктури	Формування фінансової спроможності територіальних громад утримувати об'єкти соціальної інфраструктури на основі соціальної відповідальності суб'єктів аграрного бізнесу.
Управлінська	Формування дієздатних громад передбачає укрупнення територіальних громад, що в умовах занепаду соціальної інфраструктури призведе до погіршення доступності селян до багатьох послуг.	Розвиток інфраструктури в сільській місцевості, налагодження транспортного сполучення між населеними пунктами, з одного боку, та удосконалення податкового та бюджетного законодавства, з іншого.

ВИСНОВКИ

Самодостатня сільська громада як складна та багатофункціональна систем вимагає збалансування усіх її сфер: економічною, соціальною, екологічною та управлінською. Для цього необхідним є формування гармонійних відносин всередині кожної з них, підпорядкування їх діяльності єдиній меті – забезпечення гідного рівня життя населення та налагодження взаємовигідної співпраці із зовнішнім оточенням.

Література

1. Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територій: монографія / за ред. В.К. Терещенка. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. – с. 487.
2. Соціально-економічний розвиток сільських територій: навчальний посібник / За ред. В.К. Терещенка. – Київ-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. – с. 348.